

UDK 808.63 – 087(450.34 – 17):549 = 863

UKC 808.63 – 087(450.34 – 17):549 = 20

DOMAČE POIMENOVANJE KAMNIN MED SLOVENCIV KANALSKI DOLINI

Rajko Pavlovec*

Uvod

Ljudje poznajo veliko domačih imen za kamnine. Takšna poimenovanja še niso sistematsko opisana in večinoma niti niso zbrana. Z vsako generacijo je domačih izrazov za kamnine manj in marsikatera lepa slovenska beseda bo pozabljena.

V okviru 6. mladinskega raziskovalnega tabora v Kanalski dolini leta 1986 smo iskali tudi imena različnih kamnin. V Kanalski dolini in njenem obrobju prevladujejo karbonatne kamnine, ki jih v večjem obsegu ne izkoriščajo. Na posamezne kamnine tudi niso navezane različne kulture. V takšnih primerih ljudje ne ločijo posebno dobro posameznih kamnin in zato veliko domačih poimenovanj nismo pričakovali. Glede tega je v Kanalski dolini čisto drugačen položaj kot npr. na flišnih kamninah v južnozahodni Sloveniji. Tam ljudje kamnine dobro poznajo in imajo zanje različna imena (R. Pavlovec, 1961). V Kanalski dolini nas je še posebej zanimalo vprašanje, ali so se med Slovenci ohranila domača slovenska imena za kamnine. Ta imena sodijo med redkeje uporabljene besede. V okolju, kakršnem žive Slovenci v Kanalski dolini, takšne besede navadno hitro zamenjajo s popačenimi tujimi izrazi.

Pregled imen

Kamen. To besedo smo slišali na planini Tamar severno od Ukev. Kot kamen pojmujejo skupno ime za kamnine. V takšnem pomenu ga pozna tudi M. Pletersnik (1894, 382), saj navaja za slovenski kamen nemško besedo der Stein. R. Badjura (1953, 139) omenja kamen kot »zgolj tlopisno pomemben«.

Beli kamen. Izraz je uporabil domačin iz Ukev. Pokazal je na triasni svetlo siv dolomit severno od vasi. Beli kamen pozna tudi M. Pletersnik (1894, 392; nemško der Weissstein, der Granulit = svetla metamorfna kamnina).

* Dr., redni univ. profesor, dipl. inž. geologije, Katedra za geologijo in paleontologijo, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, YU

Rdeči kamen. Tako označujejo triasno ukovško brečo* severno od Ukev. Na planini Ravne poznajo pod tem izrazom marogasto svetlo rdeče apnenec. Domačini so opozorili, da pomeni rdeči kamen isto kot italijanski izraz roccia rossa.

Črni kamen. Ob tem izrazu je domačin z Erlihove planine v Tamarju pokazal temno sive apnenec in glinaste kamnine, ki vsebujejo nekaj železa. Domačin je rudo poznal. To ni čudno, saj so na Koku nad Tamarjem nekoč kopali železovo in manganovo rudo.

Skala. Na planini Tamar so pojasnili, da s tem izrazom ne označujejo posameznih skal, ampak skalno pobočje. Po R. B a d j u r i (1953, 138) združuje beseda skala tri pojme: nekaj kamnitega in trdnega v nasprotju s preperino; od stene odtrgan kos; ploskev ali del skalovja, ki se v steni ali na pobočju razločuje od okolice. M. P l e t e r š n i k (1895, 483) omenja za besedo skala nemška samostalnika der Fels in der Felsblock. Kot zveze navaja živa skala, eratska skala in podobno. R. Badjura k temu pripominja, da M. Pleteršnik obravnava takšne izraze preveč na kratko in večkrat samo z nemško besedo.

Apnu kamen. Ta izraz smo slišali pri Pulinčevi bajti na Ukovski planini. Kot apnu kamen razumejo drobljiv triasni dolomit, ki ni uporaben za zidavo. Tak dolomit nastopa v dolini potoka Ukve. Za isto kamnino poznajo nemško besedo der Kalkstein, kar pomeni apnenec in ne dolomit.

Kuk kamen. To je zanimiv izraz za dolomit in najbrž tudi za apnenec. Kuk kamen smo srečali na Ukovski planini in pomeni podobno kamnino kot apnu kamen. Izvor besede je treba iskati v nemškem der Kalkstein (kukštajn – kuk kamen).

Kolk. Besedo kolk so poznali rudarji iz Rablja za jalovino, torej za apnenec, apnene peščenjake in laporne peščenjake. V Ukvah smo se pogovarjali z upokojenim rudarjem. Za kolk je omenil nemški izraz der Kalk, kar pomeni apno in ne apnenec. Z besedo kolk pa so prav gotovo označevali apnenec in druge karbonatne kamnine.

Šifer. Pri koči Nordio v Karnijskih Alpah smo slišali izraz šifer za skrilave kamnine. Da s tem res označujejo skrilavce, ki jih je okrog koč precej, kaže pripomba, da šifer hitro prepereva in da se na teh kamninah »zemlja hitro dela«. Izraz je vzet iz nemškega der Schiefer = skrilavec.

Šoder. Kamnosek v Žabnicah je omenil, da pri Ovčji vasi meljejo šoder. Tam je mlin, skozi katerega gredo apnenci in dolomitizirani apnenci, ki jih rabijo v gradbene namene. Kot šoder gotovo ne označujejo določene kamnine, ampak mislijo na mlet kamen. Beseda pride iz nemščine: der Schotter pomeni gramoz, prod. Nemška beseda ima kot popačen slovenski izraz v Kanalski dolini torej nekoliko drugačen pomen. O belem šodru je govoril tudi rudar iz Rablja. Pri tem je mislil na bel apnenec.

Zaključek

Med Slovenci v Kanalski dolini in njenem obrobju pravih domačih slovenskih imen za različne kamnine nismo dobili. Uporabljajo splošne izraze (kamen, skala) in

* O imenu ukovška breča je pisal A. Ramovš (1981, 367) in se pri tem opiral na članek T. Logarja (1971). Nekateri slavisti mislijo, da bi bilo boljše ukovska breča. Nikakor pa ni pravilno ugoviška breča, ker pride ime od italijanskega imena kraja Ugovizza oziroma nemškega Uggowitz za kraj Ukve.

opisne izraze (beli kamen, rdeči kamen). Poznajo tudi imena, ki izvirajo iz nemščine. V domače izrazoslovje so jih presadili tako, da je ostal viden izvor besede (šifer, šoder). Posebno zanimivo je, da so med domače poimenovanje kamnin sprejeli popačene nemške izraze, medtem ko nismo našli podobnih besed italijanskega izvora.

Literatura

- B a d j u r a, R., 1953: Ljudska geografija. – Državna založba Slovenije, 1 – 338, Ljubljana.
- L o g a r, T., 1971: Dialektološke študije 15. Govor Slovencev Kanalske doline v Italiji. – Slavistična revija, 19, 113 – 123, Ljubljana.
- P a v l o v e c, R., 1961: Prispevek k poznavanju ljudskega poimenovanja eocenskega fliša. – Geografski vestnik, 33, 153 – 164, Ljubljana.
- P l e t e r š n i k, M., 1894 – 1895: Slovensko–nemški slovar, I (1894), 1 – 883; II (1895), 1 – 978, Knezoškofijstvo, Ljubljana.
- R a m o v š, A., 1981: Ali imamo v zgornjem ladiniju v zahodnih Karavankah in Julijskih Alpah »ugoviško« brečo. – Rudarsko–metalurški zbornik, 28/4, 365 – 368, Ljubljana.

LOCAL TERMS AMONG SLOVENIANS IN THE KANALSKA DOLINA (VAL CANNALE, ITALY)

Rajko Pavlovec

(Summary)

Slovenians in the Kanalska dolina use common terms and descriptive names as local terms for rocks. They know also terms which they slovenized from the German terminology. It is interesting that terms which would be slovenized from the Italian were not found.

